

УДК 368(477)

М. В. Корнєв*Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара***РОЗВИТОК СТРАХУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ
НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ**

Досліджено вплив страхування фінансових ризиків на результати економічної діяльності. Визначено місце та роль страхування фінансових ризиків у розвитку вітчизняного страхового ринку в сучасних умовах господарювання. Представлено результати ймовірного аналізу розвитку страхового ринку України.

Ключові слова: страхування, фінансові ризики, страховий ринок, валові страхові виплати, валові страхові премії, кореляція, страховий захист.

Исследовано влияние страхования финансовых рисков на результаты экономической деятельности. Определено место и роль страхования финансовых рисков в развитии отечественного страхового рынка в современных условиях хозяйствования. Приведены результаты вероятностного анализа развития страхового рынка Украины.

Ключевые слова: страхование, финансовые риски, страховой рынок, валовые страховые выплаты, валовые страховые премии, корреляция, страховая защита.

Influence of financial risks insurance on the results of economic activity is explored in the article. A place and role of financial risks insurance on the domestic insurance market development in the modern terms of management is determined. The results of probabilistic analysis of insurance market development of Ukraine are represented.

Key words: insurance, financial risks, insurance market, gross insurance payments, gross insurance bonuses, correlation, insurance defense.

Страхування фінансових ризиків є одним із поширених у світовій практиці видів страхування і водночас новим видом страхування на теренах України. При цьому саме страхування є найбільш дієвим способом хеджування фінансового ризику та найчастіше визначає фінансові результати діяльності компанії. В умовах нестабільного економічного середовища саме страхування фінансових ризиків є способом досягти сталості економічних результатів, а отже, стимулювати подальший розвиток підприємницької діяльності.

Окремим аспектам реалізації страхового захисту від фінансових ризиків присвячені праці таких вітчизняних і зарубіжних учених, як А. П. Архипов [1], Л. П. Барішнікова [2], В. М. Березовик [3], В. В. Вітлінський [4], Р. Глейзер [5], М. С. Клапків [6], Н. Коротких [7], О. С. Кузнєцов [8], Т. В. Нікітіна [9], В. Осецький [10], Р. В. Піскус [11] ін. Проте надзвичайно актуальним є визначення міри та напряму впливу страхування фінансових ризиків на результати економічної діяльності як окремих суб'єктів господарювання, так і їх сукупності. Таке визначення дасть змогу зробити страхування фінансових ризиків дієвим інструментом впливу на механізм надання гарантій підприємницькій діяльності.

Метою статті є дослідження параметрів впливу страхування фінансових ризиків на результати економічної діяльності. Реалізація вказаної мети можлива у двох напрямках. У першому випадку потрібно розглянути макроекономічні аспекти впливу страхування фінансових ризиків на темпи економічного зростання в Україні через призму національного страхового ринку. У другому – необхідно дослідити специфіку впливу страхування фінансових ризиків на економічні результати діяльності страхових компаній. Об'єктом дослідження є страхування фінансових ризиків як специфічний механізм хеджування фінансових ризиків підприємницької діяльності. Предметом дослідження є кількісні параметри впливу страхування фінансових ризиків на результати економічної діяльності.

Страховання фінансових ризиків – практично неосвоєна сфера українського страхового ринку. Реальні обсяги ринку страхування фінансових ризиків сьогодні не береться оцінити ніхто. Офіційні дані не дають навіть приблизного уявлення про те, що відбувається в цьому сегменті. Розвиток страхування підприємницького ризику взагалі і фінансового ризику зокрема утруднюється через невідповідність правового та теоретичного розуміння ризику та його структурних градацій. Побудова технології страхування фінансових ризиків стане більш обґрунтованою після відповідного категоріального осмислення фінансового ризику як об'єкта страхового захисту та виокремлення його форм. Сукупність форм страхового захисту від фінансового ризику є широкою і включає в себе страхування від ризику втрати прибутку, страхування інвестицій, страхування кредитів, страхування від інших фінансових втрат. Нормативно на сучасному етапі страхуванням фінансових ризиків називають комплекс страхових послуг відносно страхування від втрати прибутку та ризику інших фінансових втрат. Перелічені форми страхування фінансових ризиків відокремлені одна від одної, облік премій і відшкодувань проводиться також окремо. Сукупність страхових ризиків є однорідною для кожної з цих форм, що дає підстави для формування на їх основі видів страхування, та спорідненою для їх сукупності, на основі чого можна виокремити підгалузь страхування – страхування фінансових ризиків.

Питома вага майнового страхування за валовими преміями на ринку залишається сталою. Очевидно, що саме темпи росту обсягу премій добровільного майнового страхування визначають темпи росту обсягів премій страхування загалом. У свою чергу значущість страхування фінансових ризиків за даним показником не є значною, оскільки питома вага валових премій за страхуванням фінансових ризиків є несталою та спостерігається певна тенденція до її зменшення. Іншу картину дає аналіз питомої ваги окремих сегментів страхового ринку за валовими виплатами. Відбуваються значні коливання питомої ваги валових виплат добровільного майнового страхування в загальному обсязі валових виплат і коливання виплат страхування фінансових ризиків в обсязі виплат добровільного майнового страхування.

Очевидна відсутність чіткої тенденції підтверджує ймовірнісний характер страхових виплат. Тому при подальшому розгляді і визначенні підходів до аналізу рівня валових страхових виплат виходимо із наявності певної стохастичної залежності у формуванні страхових премій та ймовірнісного характеру формування страхових виплат. Інші передумови при постановці задачі аналізу закономірностей рівня страхових виплат та прогнозування такого рівня потребують розрахункового підтвердження. Підтвердженням цієї тези є і результати кореляційного аналізу між валовими страховими преміями і валовими страховими виплатами (коефіцієнт кореляції – 0,55), валовими преміями і валовими виплатами з добровільного майнового страхування (коефіцієнт кореляції – 0,24), валовими преміями і валовими виплатами із страхування фінансових ризиків (коефіцієнт кореляції – -0,11). Інші результати кореляційного аналізу свідчать про таку систему взаємозв'язків між показниками розвитку страхового ринку загалом та показниками розвитку страхування фінансових ризиків (рис.1).

Було проаналізовано динаміку валових премій за всіма видами страхування, із добровільного майнового страхування та із страхування фінансових ризиків. Було виконано ймовірнісний аналіз валових виплат за всіма видами страхування, із добровільного майнового страхування, із страхування фінансових ризиків.

Графічну інтерпретацію отриманих результатів представлено на рис. 2–4.

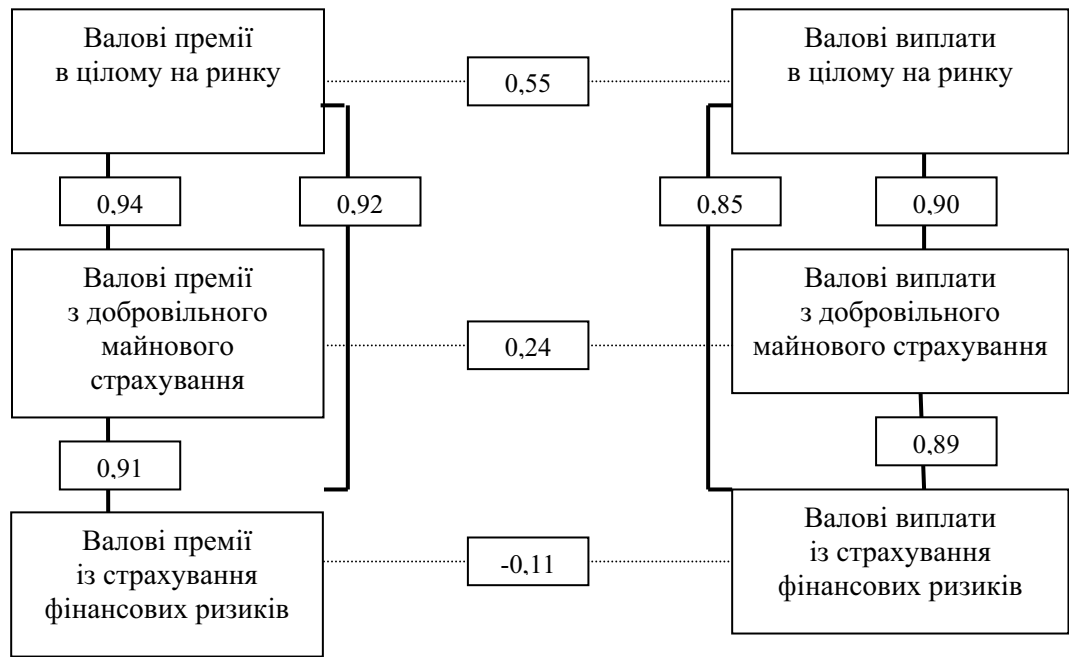

Рис. 1. Система кореляційних зв'язків між показниками розвитку страхового ринку

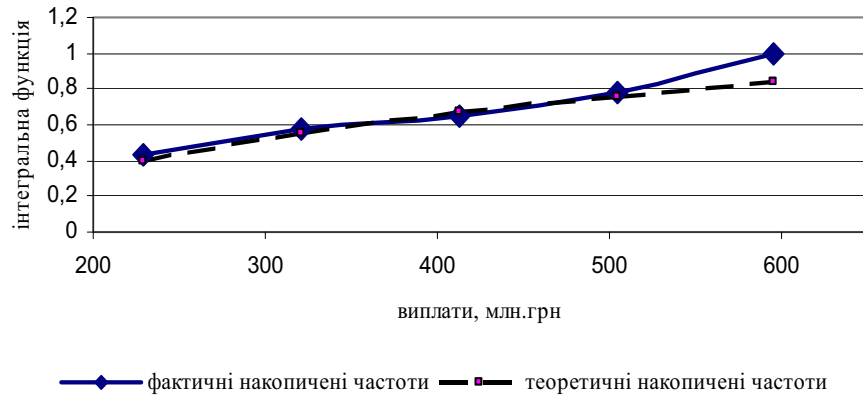

Рис. 2. Теоретична і фактична ймовірність валових страхових виплат за всіма видами страхування

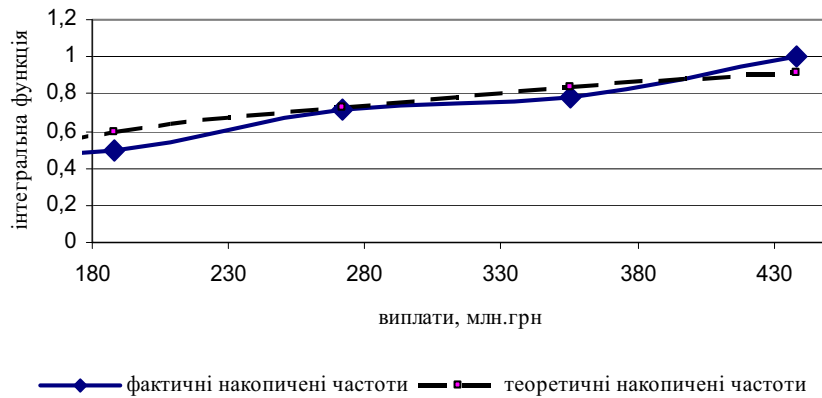
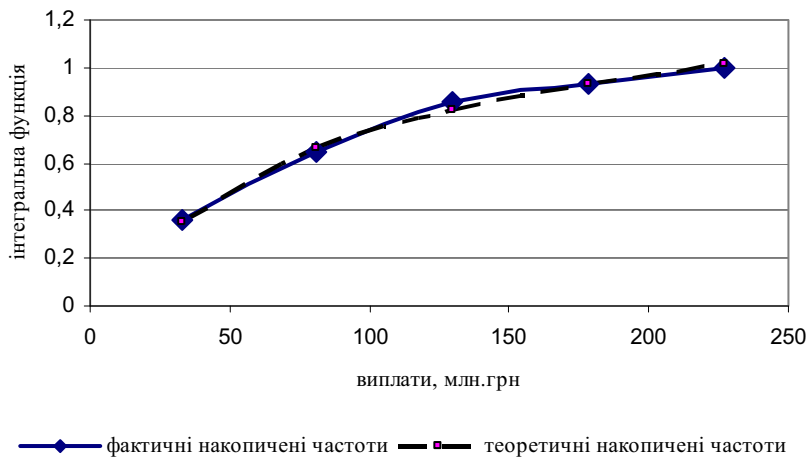

Рис. 3. Теоретична і фактична ймовірність валових страхових виплат із добровільного майнового страхування

Рис. 4. Теоретична і фактична ймовірність валових страхових виплат із страхування фінансових ризиків

Результати ймовірнісного аналізу відповідних валових виплат дають змогу зробити попередній прогноз, що протягом III–IV кварталу 2011 р. відбудеться незначне зростання премій, яке матиме більш динамічний характер. Медіанна величина валових виплат становитиме приблизно 840 млн. грн. за квартал. Однак при цьому варто зазначити, що відхилення від лінії тренду є значними.

Відповідний аналіз валових премій із добровільного майнового страхування та валових виплат із добровільного майнового страхування дають змогу зробити схожі висновки. Однак при цьому медіанна величина валових виплат становить 690 млн. грн.

При цьому варто зазначити, що як часові залежності, так і відхилення від лінії тренду для валових премій за всіма видами страхування і для добровільного майнового страхування мають подібний характер. При цьому коефіцієнт кореляції між відхиленнями від лінії тренду становить 0,96. Тобто випадкові відхилення від теоретичної лінії динаміки для валових премій із добровільного майнового страхування формують ті самі чинники, що випадкові відхилення від теоретичної лінії динаміки валових премій за всіма видами страхування.

Відповідна кореляція між відхиленнями фактичних виплат від лінії теоретичної динаміки для страхування загалом і для страхування від фінансових ризиків становить 0,81, для добровільного майнового страхування і страхування від фінансових ризиків – 0,89.

Таким чином, формування страхових виплат для страхування загалом визначається переважно добровільним майновим страхуванням, а в межах добровільного майнового страхування домінуючим фактором є страхування від фінансових ризиків. При цьому навіть випадкові відхилення від лінії теоретичної динаміки для страхування корелюють із такими відхиленнями для добровільного майнового страхування. Тобто страхування фінансових ризиків є одним із домінуючих факторів у стимулюючому впливі страхування на економічне зростання в Україні. Розвиток страхування при цьому має періодичний характер, з періодом 3,8 років.

Валові виплати мають імовірнісний характер як для страхування загалом, так і для добровільного майнового страхування, і для страхування від фінансових ризиків. При цьому існує високий рівень відповідності між виплатами між зазна-

ченими видами страхування. Не можна констатувати, що сума виплат із страхування фінансових ризиків визначає суму виплат із добровільного майнового страхування, а та у свою чергу визначає суму виплат із страхування загалом. Проте, узгодженість коливань виплат виявляє взаємозв'язок між страховими ризиками для різних видів страхування.

За оцінками страховиків, найбільш недооціненими великими підприємствами видами страхування є страхування від перерв у виробництві; страхування цивільної відповідальності; страхування життя працівників; страхування машин від пошкодження. Банки ж недооцінюють усі види страхування відповідальності (професійної, директорів), комплексне страхування, страхування електронних і комп'ютерних злочинів, страхування від перерв у виробництві.

Не набуло належного розвитку й комплексне страхування банків (що включає, крім іншого, і ризики шахрайства працівників та ризики втрати інформації). Маловідомою сферою залишаються ломбардне страхування, страхові кредити тощо.

Загалом до проблем формуванні ринку страхових послуг в Україні можна зарахувати:

- організаційно-правові (відсутність чіткої державної політики у сфері страхування; неповна і часом неузгоджена нормативно-правова база; недостатній рівень державного регулювання та контролю за страховим ринком; непослідовність кроків щодо організації держнагляду за страховою діяльністю; відсутність належного рівня конкуренції на страховому ринку і дієвих стимулів до подальшого розширення мережі страхової справи; невирішеність питань взаємодії страхового і банківського секторів економіки; недостатній рівень забезпечення ефективного страхового захисту фізичних і юридичних осіб; несвочасне та не в повному обсязі виконання зобов'язань перед страхувальниками; порушення страхового законодавства);

- економічні (низький платоспроможний попит юридичних і фізичних осіб на страхові послуги; нестача бюджетних коштів для організації повноцінного обов'язкового страхування; незначні обсяги мінімального розміру статутного капіталу, фінансових активів страхових компаній і сукупних страхових резервів; необхідність перестраховання найбільш високих ризиків за кордоном; загострення конкуренції комерційних банків, страхових компаній та інших небанківських фінансових установ із залучення вільних коштів юридичних і фізичних осіб; недосконалість чинного порядку оподаткування страховиків);

- функціональні (порівняно вузький асортимент страхових послуг, що надаються клієнтам; мала частка перестрахових операцій; розбалансованість страхових портфелів; низька технологічність здійснення страхових операцій; відсутність належних традицій, тривалого позитивного досвіду роботи з клієнтами; низький рівень менеджменту і маркетингу на ринку страхових послуг; недосконалість інфраструктура ринку);

- кадрові (недостатній професійний рівень спеціалістів, які працюють у страхових компаніях; відсутність жорстких кваліфікаційних вимог до них; нестача кваліфікованих менеджерів, андеррайтерів, брокерів, актуаріїв, диспашерів, аварійних комісарів, експертів, фінансистів, бухгалтерів, юристів, суддів і програмістів, котрі знаються на нюансах страхової діяльності);

- інформаційно-аналітичні (брак наукових досліджень формування й розвитку страхового ринку; недосконалість статистична база у сфері страхування; неналежне інформаційне забезпечення страхової діяльності; відсутність спеціальних баз недобросовісних страхувальників; недостатня кількість спеціалізованих видань із проблематики страхування; відсутність досконалих рейтингів страховиків).

Наведене вище свідчить про все ще низьку ефективність, а отже, й фінансову безпеку вітчизняного страхового ринку. Страхування як нагальна необхідність нашим суспільством ще не визнане. Воно поки що не стало важливим фінансовим інструментом регулювання національної економіки. Страховий ринок в Україні все ще не відіграє належної ролі в забезпеченні страхового захисту суб'єктів господарювання. Досі чітко не визначено місце і роль страхового комплексу в національній економіці.

За результатами дослідження потрібно зазначити, що страхування фінансових ризиків є однією із домінуючих складових позитивного впливу страхування на динаміку валового внутрішнього продукту в Україні. При цьому вперше визначено лаг дії зазначеного позитивного впливу, що складає приблизно чотири роки. Для окремих страхових компаній страхування фінансових ризиків є також сприятливим фактором у формуванні фінансових результатів їх діяльності. Однак при цьому існує нагальна потреба вдосконалення системи актуарних розрахунків із досліджуваного виду страхування в напрямі поглиблення їх диференціації за видами економічної діяльності страхувальника. Необхідність такої диференціації вперше підтверджено за допомогою оцінки варіативності окремих характеристик ризику неотримання прибутку за видами економічної діяльності.

Бібліографічні посилання і примітки

1. Архипов А. П. Страхування бюджетних ризиків / А. П. Архипов. – Л.: Просвіта, 2003. – С. 298.
2. Баришнікова Л. П. Управління фінансовим ризиком на основі економіко-математичного моделювання / Л. П. Баришнікова // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. – Д.: ДНУ, 2002. – Вип. 128. – С. 9–13.
3. Березовик В. М. Управління кредитним ризиком аграрних позичальників / В. М. Березовик // Фінанси України. – 2006. – № 1. – С. 86–93.
4. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві: монографія / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. – К.: КНЕУ, 2004. – 480 с.
5. Глейзер Р. Оптимізація інвестиційного портфеля страховика / Р. Глейзер // Страховое ревю. – 2002. – № 10. – С. 8–10.
6. Клапків М. С. Страхування фінансових ризиків: монографія / М. С. Клапків. – Тернопіль: Економічна думка, Карт-бланш, 2002. – 570 с.
7. Коротких Н. Предпринимательский риск как объект страхования / Н. Коротких // Управление риском. – 2001. – № 3. – С. 49–52.
8. Кузнецов О. С. Світовий досвід страхування фінансових інвестицій / О. С. Кузнецов // Формування ринкових відносин в Україні. – 2002. – № 11. – С. 171–173.
9. Никитина Т. В. Страхование коммерческих и финансовых рисков / Т. В. Никитина. – СПб.: Питер, 2002. – С. 93–94.
10. Осецький В. Підприємницькі ризики та їх страхування в економіці України / В. Осецький // Вісник КНУ. Економіка: зб. наук. праць. – К.: КНУ, 2006. – Вип. 81–82. – С. 34–36.
11. Піскус Р. В. Класифікація фінансових ризиків страхових компаній – основа ефективного ризик-менеджменту / Р. В. Піскус // Вісник КНУ. Економіка: зб. наук. праць. – К.: КНУ, 2006. – Вип. 81–82. – С. 108–113.
12. Charis K. Political risk management / K. Charis. – New York, Westhorth, Conneticut, London, 1987. – 190 p.
13. Feshchur R. Method of optimization of corporate financial condition indicators / R. Feshchur, I. Oleksiv // Zagadnienia Techniczno-economiczne, t. 48(203), z. 2. – Krakow, 2003. – P. 457–463.

Надійшла до редакції 11.11.2011